

เอกสิทธิ์และความคุ้มกัน
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

นายพงษ์รัตน์ บุญพิทักษ์
วิทยาการปฏิบัติการ
กลุ่มงานกฎหมาย ๓ สำนักกฎหมาย

บทความนี้ใช้เพื่อนำออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา
รายการเจตนารมณ์กฎหมาย
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เอกสิทธิ์และความคุ้มกัน
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

นายพงษ์วัฒน์ บุญพิทักษ์

วิทยาการ

สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

บทนำ

นับแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรและฉบับชั่วคราวมาแล้วทั้งสิ้น ๒๐ ฉบับ ซึ่งฉบับที่บังคับใช้ในปัจจุบัน กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ เป็นต้นมา

เป็นที่ทราบกันดีว่า รัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ สิ่งหนึ่งที่แสดงความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญคือ กฎหมายใดๆ ที่ใช้บังคับหรือจะใช้บังคับนั้น จะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นแม่บทนั้นมิได้ เรียกว่า หลักความชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งหลักการนี้ได้รับรองไว้ตั้งแต่ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกจนถึงปัจจุบัน ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่ว่า

“รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

ความเป็นกฎหมายสูงสุด หรือ Supremacy of Law หมายถึง สภาวะสูงสุดของกฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นสถานะของกฎหมายนั้น ๆ ว่าอยู่ในลำดับสูงเหนือกฎหมายอื่นใดทั้งปวง ลำดับเช่นนี้อาจเรียกว่าศักดิ์หรือชั้นของกฎหมาย (Hierarchy of Law) ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว จะกำหนดให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ส่วนกฎหมายธรรมดาในรูปแบบหรือประเภทอื่นๆ ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ระเบียบข้อบังคับ นั้น จะถือว่าเป็นกฎหมายในชั้นรองลงมา^๑

^๑ ธีรกร วิทิตานนท์, หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), ๑๒๕-๑๒๖.

แนวความคิดในการให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สมาชิกรัฐสภา นั้น มีที่มาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศแรกที่บัญญัติหลักการนี้ ทั้งนี้เพราะในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ และ ๑๕ นั้น สมาชิกรัฐสภาอังกฤษมักที่จะถูกจับกุม และฟ้องร้องในข้อหากว่าคำใส่ร้ายป้ายสี เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะในรัชสมัยพระมหากษัตริย์ ริชาร์ดที่ ๒ ได้มีการจับกุมและฟ้องร้องให้ลงโทษผู้แทนราษฎร ซึ่งเสนอร่างกฎหมายลดค่าใช้จ่ายในราชสำนักของพระมหากษัตริย์ ริชาร์ดที่ ๒ ต่อสภาในข้อหาทรยศต่อกษัตริย์ ทั้งนี้ พระมหากษัตริย์อ้างว่า “เสรีภาพในการพูดซึ่งได้แก่พวกท่าน ไม่ได้หมายความว่า จะให้ท่านพูดได้ตามที่ประสงค์ ท่านมีสิทธิที่จะกล่าวเพียงแต่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเท่านั้น” แม้สมาชิกรัฐสภาจะตัดทอนอย่างไรพระมหากษัตริย์ก็ทรงเพิกเฉย จนกระทั่งใน ค.ศ. ๑๖๘๘ ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิ (Bill of Right) ซึ่งกำหนดว่า ในการพูดและการอภิปรายรวมตลอดถึงการดำเนินการใดๆ ในรัฐสภาตามอำนาจหน้าที่นั้น ไม่อาจนำไปฟ้องร้องในศาลใดศาลหนึ่ง นอกจากนี้จะเป็นการกระทำนอกรัฐสภา นับแต่บัดนั้นมารัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ก็ได้นำเรื่องนี้ไปบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น เมื่อมีการปฏิวัติครั้งใหญ่ในฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๗๘๙ สภาร่างรัฐธรรมนูญได้กำหนดหลักการดังกล่าว ปัจจุบันปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส (สาธารณรัฐที่ ๕) มาตรา ๒๖

ประเทศไทยได้รับหลักเอกสิทธิ์และความคุ้มกันมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเช่นกัน เอกสิทธิ์ (privilege) ในที่นี้ หมายถึงเฉพาะแต่เอกสิทธิ์ที่ให้แก่สมาชิกรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญในการอภิปราย การตั้งกระทู้ถาม การลงมติ และการออกลงคะแนน รวมทั้งการดำเนินการทางรัฐสภา (Proceeding in parliament) ซึ่งเป็นเอกสิทธิ์เด็ดขาด (Absolute) เพื่อให้สมาชิกรัฐสภา ซึ่งมีภาระหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนและเป็นบุคคลทำหน้าที่นิติบัญญัติสามารถอภิปรายและการกระทำใดๆ ตามหน้าที่โดยไม่ต้องหวั้นกลัวว่าถูกฟ้อง หรือถูกบุคคลภายนอกกรบกรวนหรือขัดขวางไม่ให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างครบถ้วน เอกสิทธิ์จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาระหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจควบคุมฝ่ายบริหารให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง และเกิดประโยชน์แก่ประเทศและประชาชนมากที่สุด

เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภามีขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตราพระราชบัญญัติองคมนตรี พ.ศ.๒๔๗๐ โดยทรงมีพระราชดำริว่า พระราชบัญญัติองคมนตรีจุลศักราช ๑๒๓๖ ซึ่งเรียกว่า พระราชบัญญัติปรีวีเคาน์ซิล “ที่ปรึกษา” เป็นบทบัญญัติและระเบียบการที่ไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับปัจจุบัน จึงทรงแก้ไขเพิ่มเติมหลักการเรื่องที่ปรึกษาในพระองค์ตามพระราชบัญญัติปรีวีเคาน์ซิลเดิมให้ดีขึ้น ในการนี้ทรงเห็นว่าเหตุที่พระราชบัญญัติปรีวีเคาน์ซิลไม่ได้ผลเท่าใดนัก เพราะสมาชิกแห่งสภานั้นอภิปรายแสดงความคิดเห็นได้ไม่เต็มที่ จึงทรงพระราชดำริที่จะให้หลักประกันแก่สมาชิกสภาองคมนตรีได้แสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ไม่ต้องหวาดกลัวภัยใดๆ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราบทบัญญัติในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัตินี้ว่า

“กรรมการองคมนตรีไม่ต้องรับผิดชอบในถ้อยคำใดๆ ที่ได้กล่าว หรือแสดงเป็นความคิดเห็น หรือในการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมสภาองคมนตรี ผู้ใดผู้หนึ่งจะว่ากล่าว ฟ้องร้องกรรมการองคมนตรีเพราะเหตุนั้นหาได้ไม่ หนึ่งบุคคลที่สภาเชิญมาชี้แจง หรือออกความคิดเห็นนั้นก็ได้รับการยกเว้นดุจกัน”

กรณีนี้ต้องถือว่าเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยรับหลักการเรื่องเอกสิทธิ์มาบัญญัติไว้ในกฎหมายเป็นทำนองว่า พระมหากษัตริย์จำกัดอำนาจของพระองค์และของบุคคลอื่นทั้งหมด ครั้นต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ.๒๔๗๕ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ “คณะราษฎร” จัดร่างขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักการปกครองประเทศภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ การปกครองที่มีสภาเดียว คือ สภาผู้แทนราษฎรได้บัญญัติเรื่องเอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภาไว้ใน มาตรา ๒๔ ดังนี้

“สมาชิกไม่ต้องรับผิดชอบในถ้อยคำใดๆ ที่ได้กล่าว หรือแสดงเป็นความเห็นในการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุม ผู้ใดผู้หนึ่งจะว่ากล่าว ฟ้องร้องเพราะเหตุนั้นหาได้ไม่”

หลักการทั้งในพระราชบัญญัติองคมนตรีและพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นหลักการเรื่องเอกสิทธิ์ (Privilege) และหลักการดังกล่าวนี้ได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับ ต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน^๒

เอกสิทธิ์และความคุ้มกันเป็นหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตย พ.ศ.๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน บัญญัติขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภา ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลดังกล่าวมีฐานะเป็นผู้แทนของประชาชนมีหน้าที่ตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ ของประเทศชาติแทนประชาชนไม่ว่าโดยโดยการออกกฎหมาย ควบคุมการบริหารประเทศของรัฐบาล หรือพิจารณางบประมาณแผ่นดิน ในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญทั้ง ๓ ประการนี้ สมาชิกรัฐสภาจะต้องมีการประชุมโต้เถียงข้อเท็จจริง และรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภาเป็นไปด้วยดี จึงจำเป็นต้องมีการให้ความคุ้มครองในการกล่าวอภิปรายและการกระทำการใดๆ ในสภาโดยไม่ต้องหวั่นเกรงว่าหากไปกระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่นแล้วตนจะถูกฟ้องดำเนินคดี และเพื่อคุ้มกันจากการถูกขัดขวางรบกวนโดยบุคคลอื่นใด

เอกสิทธิ์และความคุ้มกันมีลักษณะเป็นการมอบสิทธิพิเศษบางประการให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกรัฐสกา นอกเหนือบุคคลทั่วไป เป็นข้อยกเว้นของหลักความเสมอภาคของบุคคล ในการใช้สิทธิดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นในสังคม ดังนั้น จึงต้องมีการกำหนดขอบเขตการให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันที่

^๒ ภิรมย์ เจริญรุ่ง, “ขอบเขตการใช้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา,” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), <http://digi.library.tu.ac.th/thesis/la/๑๑๙๐/๐๑TITTLE.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๑).

แน่นอนชัดเจน ทั้งในส่วนของตัวบุคคลที่ได้รับสิทธิ การกำหนดระยะเวลา สถานที่ รวมทั้งผลของสิทธิพิเศษดังกล่าว เพื่อให้การใช้เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภาเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างแท้จริง^๓

สาระสำคัญของเอกสิทธิ์และความคุ้มกัน

ความหมายของคำว่า เอกสิทธิ์และความคุ้มกัน

เอกสิทธิ์ (privilege)

รองศาสตราจารย์ มานิตย์ จุมปา ให้ความหมายของ “เอกสิทธิ์” ว่า สิทธิเด็ดขาดของสมาชิกรัฐสภาที่จะแสดงความคิดเห็นหรือกระทำการอย่างอื่นโดยมิให้บุคคลอื่นสอดมาเกี่ยวข้องโดยเก็บไปฟ้องร้องว่ากล่าวในทางใดๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งใดเป็นเอกสิทธิ์สิ่งนั้นก็ไม่มีผิดกฎหมาย

เรื่องเอกสิทธิ์มีขึ้นเพื่อคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยเปิดให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่โดยมิต้องกังวลว่าจะผิดกฎหมาย^๔

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง ให้ความหมายของ เอกสิทธิ์ (privilege) หมายถึง สิทธิพิเศษที่เด็ดขาดของสมาชิกรัฐสภาที่จะแสดงความคิดเห็นหรือกระทำการอย่างอื่น โดยที่บุคคลอื่นจะสอดเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยนำไปฟ้องร้องว่ากล่าวในทางใดๆ ไม่ได้ ไม่ว่าจะผ่านไปนานเท่าใดก็ตามและแม้ผู้นั้นจะพ้นจากตำแหน่งสมาชิกรัฐสภาแล้วก็ตาม^๕

อริคม อินทุภูติ ให้ความหมายของ เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภา หมายถึง สิทธิของสมาชิกรัฐสภาที่จะแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็น ออกเสียงลงคะแนน หรือดำเนินการอื่นในที่ประชุม เช่น ยื่นกระทู้ถาม หรือเสนอญัตติ โดยบุคคลใดจะนำไปฟ้องร้องว่ากล่าวในทางใดไม่ได้ เพื่อให้สมาชิกสภาสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการออกกฎหมายหรือควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนในสภาได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องหวั่นเกรงว่าจะมีผู้ใดนำไปฟ้องร้องกล่าวโทษ เป็นคดีความในศาลในภายหลัง^๖

ธนรัตน์ ทั้งทอง ให้ความหมายของ เอกสิทธิ์ (privilege) หมายถึง สิทธิเด็ดขาดของสมาชิกรัฐสภาที่จะแสดงความคิดเห็น หรือกระทำการอื่นในหน้าที่ โดยบุคคลอื่นจะนำไปฟ้องร้องว่ากล่าวในทางใด ๆ ไม่ได้ เพื่อให้สมาชิกรัฐสภาปฏิบัติหน้าที่ของตนในรัฐสภาโดยไม่ต้องหวั่นเกรงกลัวว่าจะมีผู้ใดนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องกล่าวโทษ^๗

^๓ มานิตย์ จุมปา, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๖), ๒๕๘.

^๔ เรื่องเดียวกัน, ๒๕๙.

^๕ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, “เอกสารวิชาการส่วนบุคคล เรื่องเอกสิทธิ์และความคุ้มกันตามรัฐธรรมนูญ” (เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ ๑) วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๓.

^๖ อริคม อินทุภูติ, คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๑), ๔๘-๔๙.

^๗ ธนรัตน์ ทั้งทอง, “กฎหมายรัฐธรรมนูญ,”

http://www.thethaibar.or.th/thaibarweb/files/Data_web/๓_%๒๐Kong_Borikan/Ekkasan_prakop_kham_banyai/p_hak_๑/๙.a_thanarat_thang%๒๐thong/๙_๒_a_thanarat.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑).

ความคุ้มกัน (immunity)

รองศาสตราจารย์ มานิตย์ จุมปา ให้ความหมายของ ความคุ้มกัน (immunity) หมายถึง ความคุ้มกันที่รัฐธรรมนูญให้แก่สมาชิกรัฐสภาที่จะมาประชุมรัฐสภาตามหน้าที่โดยไม่อาจถูกจับ คุมขังหรือดำเนินคดีใดๆ ในลักษณะที่จะขัดขวางต่อการมาประชุมดังกล่าว ในช่วงเวลาหนึ่งได้ เมื่อพ้นเวลาดังกล่าวแล้วความคุ้มกันจะหมดไปและอาจดำเนินคดีได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง กรณีใดเป็นเรื่องคุ้มกันกรณีนั้นเป็นความผิดอยู่ แต่จะมีการจับกุมคุมขังหรือการดำเนินคดีในความผิดนั้นระหว่างปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกไม่ได้ต่อเมื่อสมาชิกไม่ปฏิบัติหรือพ้นจากตำแหน่งแล้วจึงจะดำเนินคดีต่อไปได้^๘

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง ให้ความหมายของ ความคุ้มกัน (immunity) หมายถึง ความคุ้มกันที่รัฐธรรมนูญให้แก่สมาชิกรัฐสภาที่จะมาประชุมรัฐสภาตามหน้าที่โดยไม่อาจถูกจับ คุมขัง หรือดำเนินคดีใดๆ ในลักษณะที่จะขัดขวางต่อการมาประชุมเป็นการชั่วคราว เมื่อพ้นช่วงเวลาที่จะต้องมาประชุมแล้ว ความคุ้มกันจะหมดไปและอาจมีขึ้นใหม่ก็ได้ถ้าเริ่มประชุมรัฐสภาอีก

ความคุ้มกันนั้นมีขึ้นเพื่อให้สมาชิกสภาทำหน้าที่ได้ในระหว่างสมัยประชุม และยังเป็นไปตามหลักที่ว่า ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดต้องถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์

หลักการให้ความคุ้มกันมีประวัติความเป็นมาจากการที่ฝ่ายบริหารเคยใช้อำนาจรัฐ หาเหตุจับกุม คุมขังสมาชิกรัฐสภาเพื่อมิให้มาร่วมประชุมสภาทำให้มีผลต่อประเด็นในการอภิปรายจูงใจสมาชิกหรือประชาชน อีกทั้งเป็นการลดคะแนนเสียงของฝ่ายค้านและใช้ได้ผลดีกรณีที่ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายค้านมีคะแนนเสียงไล่เลี่ยกัน^๙

อธิคม อินทุตติ ให้ความหมายของ ความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา หมายถึง ความคุ้มกันที่รัฐธรรมนูญให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาที่จะไปประชุมสภาตามหน้าที่โดยไม่อาจถูกจับ คุมขัง หรือดำเนินคดีใดๆ ในลักษณะที่จะขัดขวางต่อการไปประชุม เมื่อพ้นเวลาที่จะต้องไปประชุมสภาแล้ว ความคุ้มกันก็หมดไป^{๑๐}

ธนรัตน์ ทังทอง ให้ความหมายของความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา (Immunity) หมายถึง ความคุ้มกันที่รัฐธรรมนูญให้แก่สมาชิกรัฐสภาที่จะไปประชุมรัฐสภาตามหน้าที่โดยไม่อาจถูกจับ คุมขัง หรือดำเนินคดีใด ๆ ในลักษณะที่จะขัดขวางต่อการไปประชุม เมื่อพ้นเวลาที่จะต้องไปประชุมสภาแล้วความคุ้มกันจะหมดไป

ความคุ้มกันนอกจากมีขึ้นเพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาสามารถทำหน้าที่ในสมัยประชุมแล้ว ยังเป็นไปตามหลักการที่ว่าตราบใดศาลยังไม่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิด ต้องถือว่าผู้นั้นยังเป็นผู้บริสุทธิ์^{๑๑}

^๘ มานิตย์ จุมปา, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, ๒๖๐.

^๙ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล เรื่องเอกสิทธิ์และความคุ้มกันตามรัฐธรรมนูญ, ๖.

^{๑๐} อธิคม อินทุตติ, คำอธิบายวิพากษ์กฎหมายรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑, ๖๑.

^{๑๑} ธนรัตน์ ทังทอง, “กฎหมายรัฐธรรมนูญ,”

เอกสิทธิ์และความคุ้มกันตามรัฐธรรมนูญ

เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภา

รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๖๐ มีบทบัญญัติว่าด้วยเอกสิทธิ์ในมาตรา ๑๒๔ ระบุว่า

“ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ที่ประชุมวุฒิสภา หรือที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใดในทางแถลงข้อเท็จจริง แสดงความคิดเห็นหรือออกเสียงลงคะแนนย่อมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดๆ มิได้

เอกสิทธิ์ตามวรรคหนึ่งไม่คุ้มครองสมาชิกผู้กล่าวถ้อยคำในการประชุมที่มีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์หรือทางอื่นใด หากถ้อยคำที่กล่าวในที่ประชุมไปปรากฏนอกบริเวณรัฐสภาและการกล่าวถ้อยคำนั้นมิได้ลักษณะเป็นความผิดทางอาญาหรือละเมิดสิทธิในทางแพ่งต่อบุคคลอื่นซึ่งมิใช่รัฐมนตรีหรือสมาชิกแห่งสภานั้น

ในกรณีตามวรรคสอง ถ้าสมาชิกกล่าวถ้อยคำใดที่อาจเป็นเหตุให้บุคคลอื่นซึ่งมิใช่รัฐมนตรีหรือสมาชิกแห่งสภานั้นได้รับความเสียหาย ให้ประธานแห่งสภานั้นจัดให้มีการโฆษณาคำชี้แจงตามที่บุคคลนั้นร้องขอตามวิธีการและภายในระยะเวลาที่กำหนดในข้อบังคับการประชุมของสภานั้น ทั้งนี้ โดยไม่กระทบต่อสิทธิของบุคคลในการฟ้องคดีต่อศาล

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้ ย่อมคุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และผู้โฆษณารายงานการประชุมตามข้อบังคับของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา แล้วแต่กรณี และคุ้มครองไปถึงบุคคลซึ่งประธานในที่ประชุมอนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ตลอดจนผู้ดำเนินการถ่ายทอดการประชุมสภาทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์หรือทางอื่นใดซึ่งได้รับอนุญาตจากประธานแห่งสภานั้นด้วยโดยอนุโลม”

ลักษณะของเอกสิทธิ์ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๔ วรรคหนึ่งและวรรคสอง แยกเอกสิทธิ์ออกเป็น ๒ ลักษณะเช่นเดียวกันกับรัฐธรรมนูญฉบับตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ เป็นต้นมา กล่าวคือแยกออกเป็น

๑. เอกสิทธิ์ในกรณี**ไม่มีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ หรือทางอื่นใด** และ
๒. เอกสิทธิ์ในกรณี**ที่มีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ หรือทางอื่นใด**

ข้อสังเกต

ปัจจุบันการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และการประชุมร่วมรัฐสภา จะมีการถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของรัฐสภาทุกชนิด กรณีตามมาตรา ๑๒๔ วรรคหนึ่ง ในปัจจุบันจึงเกิดขึ้นได้เฉพาะในการประชุมสภาที่เป็นการประชุมลับเท่านั้น

การถ่ายทอดทางอื่นใด เช่น Facebook Live หรือแอปพลิเคชันต่างๆ และการถ่ายทอดไม่จำเป็นต้องเป็นการถ่ายทอดสด อาจเป็นการถ่ายไว้ก่อนแล้วนำไปเผยแพร่ภายหลัง ก็ถือว่าเป็นกรณีที่มีการถ่ายทอดตามมาตรา ๑๒๔ วรรคสอง

ข้อสำคัญก็คือ ต้องเป็นการดำเนินการของสภาฯ ในกรณีมีคนแอบถ่ายทอดไปนอกสภาผ่านทางโทรศัพท์มือถือ หรือมีคนแอบบันทึกภาพและเสียงไว้แล้วนำไปเปิดนอกสภา ไม่ใช่การดำเนินการโดยสภาฯ ต้องถือว่าเป็นกรณีไม่มีการถ่ายทอดตามมาตรา ๑๒๔ วรรคหนึ่ง^{๑๒}

ตัวอย่างกรณีของเอกสิทธิ์ตามมาตรา ๑๒๔ วรรคหนึ่ง เช่น ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาญัตติเกี่ยวกับความไม่ชอบมาพากลในการประมุขงานก่อสร้างของกระทรวงแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการประชุมลับ ไม่มีการถ่ายทอดทั้งทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ นายแดง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านกล่าวในที่ประชุมโดยได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎรแล้วว่า ตนมีหลักฐานแน่ชัดว่า นายดำ รัฐมนตรี รับเงินจากบริษัทที่ชนะการประมุขงานก่อสร้างในกระทรวงแห่งนั้น โดยนายดำให้นางเขียวภริยานายดำ เดินทางไปรับเงินด้วยตนเองที่ฮ่องกง ต่อมานายดำและนางเขียวเป็นโจทก์ฟ้องนายแดงเป็นคดีอาญาข้อหาหมิ่นประมาท และฟ้องนายแดงเป็นคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายเพราะเหตุทำให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียงของตน

กรณีนี้จะเห็นได้ว่า การประชุมครั้งนี้ไม่มีการถ่ายทอดทั้งทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เมื่อ นายแดงกล่าวถ้อยคำในทางแถลงข้อเท็จจริงดังกล่าวโดยได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎร และเป็นเรื่องในวาระที่กำลังประชุมกัน จึงเป็นการกล่าวโดยถูกต้องตามข้อบังคับ นายแดงย่อมได้รับเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ทั้ง นายดำ นางเขียวจะฟ้องนายแดงเป็นคดีอาญามีได้

เอกสิทธิ์ในกรณีที่มีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์แตกต่างจากเอกสิทธิ์ในกรณีที่ไม่มี การถ่ายทอดฯ กล่าวคือในกรณีที่มีการถ่ายทอดฯ หากผู้ได้รับความเสียหายเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่รัฐมนตรีหรือ สมาชิกแห่งสภานั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาผู้กล่าวถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความเสียหายไม่ได้รับ เอกสิทธิ์ผู้ได้รับความเสียหายฟ้องได้ แต่มีข้อยกเว้นคือ หากผู้ได้รับความเสียหายเป็นรัฐมนตรีและสมาชิกสภาแห่ง นั้น ผู้กล่าวถ้อยคำยังคงได้รับเอกสิทธิ์ รัฐมนตรีและสมาชิกสภาแห่งนั้นฟ้องไม่ได้ เหตุผลเนื่องจากบุคคลดังกล่าว สามารถใช้สิทธิพาดพิงชี้แจงข้อกล่าวหาได้ในสภาอยู่แล้ว

กรณีตามตัวอย่างข้างต้น หากเป็นการประชุมที่มีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์หรือ ทางอื่น นางเขียวย่อมฟ้องนายแดงเป็นคดีอาญาและคดีแพ่งได้ เนื่องจากนางเขียวเป็นบุคคลภายนอก มิใช่รัฐมนตรี หรือสมาชิกแห่งสภานั้น ส่วนนายดำฟ้องนายแดงเป็นคดีอาญาหรือคดีแพ่งไม่ได้ เพราะนายดำเป็นรัฐมนตรีที่เข้า ร่วมประชุมในสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้น นายแดงยังคงได้รับเอกสิทธิ์ตามมาตรา ๑๒๔ วรรคสอง

บุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหาย นอกจากฟ้องผู้กล่าวถ้อยคำพาดพิงเป็นคดีอาญาและคดีแพ่งได้แล้ว ยังมีสิทธิขอให้ประธานแห่งสภานั้นจัดให้มีการโฆษณาคำชี้แจงของบุคคลภายนอกตามวิธีการและในเวลาที่กำหนด ในข้อบังคับการประชุมสภาฯ ได้โดยไม่กระทบต่อสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาล ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๔ วรรค สาม

^{๑๒} อธิคม อินทุพุติ, คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑, ๕๒.

บุคคลที่ได้รับเอกสิทธิ์

๑) บุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๔ วรรคหนึ่งและวรรคสี่ ได้แก่

- (๑) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (๒) สมาชิกวุฒิสภา
- (๓) ผู้พิมพ์และผู้โฆษณารายงานการประชุมตามข้อบังคับของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา
- (๔) บุคคลซึ่งประธานในที่ประชุมอนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม และ
- (๕) ผู้ดำเนินการถ่ายทอดการประชุมสภาวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์หรือทางอื่นใดที่ได้รับอนุญาตจากประธานแห่งสภานั้น

ข้อสังเกต

สื่อมวลชนที่รายงานข่าวการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา ไม่ได้รับเอกสิทธิ์ตามรัฐธรรมนูญ แต่อาจไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นการแจ้งข่าวด้วยความเป็นธรรมเรื่องการดำเนินการอันเปิดเผยในการประชุมโดยสุจริตตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๒๙ (๔)

๒) บุคคลอื่นที่ได้รับเอกสิทธิ์ด้วย

- (๑) ผู้กระทำความผิดที่กรมการ ได้รับเอกสิทธิ์ตามมาตรา ๑๒๙ วรรคเจ็ด
 - (๒) รัฐมนตรีที่เข้าร่วมการประชุมสภา ได้รับเอกสิทธิ์ตามมาตรา ๑๖๓ ตอนท้าย
- เหตุผลที่คณะกรรมาธิการและรัฐมนตรีที่เข้าร่วมประชุมสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา ได้รับเอกสิทธิ์ด้วย ก็เพื่อให้แถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมสภาได้อย่างเต็มที่เช่นกัน

การกระทำที่ทำให้ได้รับเอกสิทธิ์

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๔ จำกัดขอบเขตของการกระทำที่ทำให้สมาชิกรัฐสภาได้รับเอกสิทธิ์ไว้ เฉพาะการกล่าวถ้อยคำในทางแถลงข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็นและการออกเสียงลงคะแนน อันเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภาเท่านั้น หากเป็นการกระทำอื่น เช่น ชกต่อยทำร้ายต่อบุคคลในสภา ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนทางโทรศัพท์จากห้องประชุมสภา หรือเขียนข้อความในกระดาษส่งให้เพื่อนสมาชิก มีถ้อยคำหรือข้อความหมิ่นประมาทผู้อื่น เอกสิทธิ์ย่อมไม่คุ้มครอง

ข้อสังเกต

การกล่าวถ้อยคำในทางแถลงข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็น และการออกเสียงลงคะแนนที่จะอ้างเอกสิทธิ์ได้ จะต้องกระทำในขณะที่มีการประชุมสภา หากเป็นการกล่าวถ้อยคำในขณะที่ไม่มีการประชุม เช่น กล่าวก่อนหรือหลังการประชุม หรือขณะพักการประชุม แม้อยู่ในห้องประชุมก็ไม่ได้รับเอกสิทธิ์

นอกจากนี้การกล่าวถ้อยคำหรือแสดงความคิดเห็นที่จะได้รับเอกสิทธิ์ จะต้องเป็นการกล่าวโดยได้รับอนุญาตจากประธานสภาฯ และถูกต้องตามข้อบังคับการประชุมด้วย หากเป็นการกล่าวถ้อยคำโดยที่ประธานสภาฯ ยังไม่ได้อนุญาต หรือประธานสภาฯ สั่งให้หยุด แต่ไม่หยุด จึงไม่ได้รับเอกสิทธิ์

สถานที่ที่เอกสิทธิ์ให้ความคุ้มครอง

ได้แก่ ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ที่ประชุมวุฒิสภา และที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา เอกสิทธิ์คุ้มครองเฉพาะการกล่าวถ้อยคำในที่ประชุม หากเป็นการกล่าวในที่ที่ไม่ใช่ห้องประชุม แม้อยู่ในบริเวณรัฐสภา เช่น ที่ห้องแถลงข่าว ห้องโถง ห้องอาหาร หรือบริเวณที่จอดรถยนต์ของสภาฯ ย่อมไม่ได้รับเอกสิทธิ์

ผลของเอกสิทธิ์

ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวกันในทางใดมิได้ ซึ่งหมายถึงในทางอาญา เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๓๖ , ๓๒๖, ๓๒๗, ๓๒๙ และในทางแพ่ง เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๐, ๔๒๑, ๔๒๓ เป็นต้น และจะนำไปกล่าวหาเป็นความผิดทางวินัยก็ได้

ความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา

ความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา (Immunity) หมายถึง ความคุ้มกันที่รัฐธรรมนูญให้แก่สมาชิกสภาที่จะไปประชุมรัฐสภาตามหน้าที่โดยไม่อาจถูกจับ คุมขัง หรือดำเนินคดีใด ๆ ในลักษณะที่จะขัดขวางต่อการไปประชุม เมื่อพ้นเวลาที่จะต้องไปประชุมสภาแล้วความคุ้มกันจะหมดไป

ความคุ้มกันนอกจากมีขึ้นเพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาสามารถทำหน้าที่ในสมัยประชุมแล้ว ยังเป็นไปตามหลักการที่ว่าตราบใดศาลยังไม่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิด ต้องถือว่าผู้นั้นยังเป็นผู้บริสุทธิ์

รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๖๐ มีบัญญัติเกี่ยวกับความคุ้มกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ในมาตรา ๑๒๕

ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

๑. บุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง

คือ เฉพาะบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๕ ได้แก่

๑) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

๒) สมาชิกวุฒิสภา

ไม่ครอบคลุมบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประชุมสภาดังเช่นเอกสิทธิ์

๒. ช่วงเวลาที่ได้รับความคุ้มครอง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาได้รับความคุ้มครองในระหว่างสมัยประชุมเท่านั้น หากเป็นช่วงเวลานอกสมัยประชุมหรือปิดสมัยประชุมแล้ว ความคุ้มครองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาก็จะหมดไป และความคุ้มครองนี้มีได้เฉพาะในวันและเวลาที่มีการประชุมเท่านั้น แต่มีอยู่ทุกวันในสมัยประชุมนั้น มีอยู่ตลอด ๒๔ ชั่วโมง และไม่เว้นวันหยุดราชการ “สมัยประชุม” หมายถึง กำหนดเวลาในรอบปีหนึ่งๆ ที่ให้รัฐสภาทำการประชุมพิจารณาเรื่องต่างๆ สมัยประชุมตามรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๖๐ มี ๒ ประเภท

๑) สมัยประชุมสามัญ หมายถึง สมัยประชุมตามปกติของรัฐสภา ซึ่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๑ วรรคสอง กำหนดให้ปีหนึ่งมีสมัยประชุมสามัญ ๒ สมัย แต่ละสมัย มีกำหนดเวลา ๑๒๐ วัน

๒) สมัยประชุมวิสามัญ หมายถึง การเปิดประชุมนอกสมัยประชุมสามัญของรัฐสภา

๓. ลักษณะของความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๖๐

มี ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑) ความคุ้มครองที่จะไม่ถูกจับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวไปสอบสวนในฐานะที่เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาในระหว่างสมัยประชุมตามมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง

เหตุที่รัฐธรรมนูญห้ามดังกล่าว ก็เพื่อคุ้มครองมิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาถูกกลั่นแกล้งจากฝ่ายบริหาร หากเหตุมาจับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวไปสอบสวนในฐานะที่เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เพื่อมิให้ไปประชุมสภา ซึ่งอาจจะเพราะต้องการลดทอนคะแนนเสียงของฝ่ายตรงข้ามในสภา หรือเพื่อมิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภานั้นเสนอข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นที่ไม่เป็นผลดีแก่ฝ่ายบริหาร

ความผิดที่ถูกล่ามโซ่ไม่ว่าจะเกิดก่อนหรือหลังการเข้าดำรงตำแหน่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาก็ได้รับความคุ้มครอง เพราะความคุ้มครองมีไว้เพื่อให้สามารถไปทำหน้าที่ในสภาได้

(๑) ขอบเขตของความคุ้มครอง

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง ห้ามจับ คุมขังหรือหมายเรียกตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาไปทำการสอบสวนในฐานะเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาเท่านั้น หากเป็นการจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น ศาลมีคำพิพากษาในคดีแพ่งและมีคำบังคับให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาที่แพ้คดีออกไปจากที่ดินพิพาท แต่สมาชิกผู้นั้นไม่ยอมออกจนเป็นเหตุให้ศาลต้องออกคำสั่งให้จับกุมและกักขัง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภานั้นจะอ้างความคุ้มครองไม่ได้

นอกจากนี้พนักงานสอบสวนและศาลยังมีอำนาจออกหมายเรียกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาไปสอบสวนในฐานะพยาน หรือไปเบิกความต่อศาลในฐานะพยานได้ เพราะมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง ห้ามเฉพาะหมายเรียกตัวไปสอบสวนในฐานะผู้ต้องหาเท่านั้น

ในกรณีการค้นเคหสถานหรือสถานที่ที่อยู่ในความครอบครองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในระหว่างสมัยประชุม ยังสามารถกระทำได้เช่นกันเพราะมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง ไม่ได้ห้ามเรื่องการค้นไว้ด้วย

(๒) ข้อยกเว้น

แม้ว่ายังอยู่ระหว่างสมัยประชุม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาอาจถูกจับ คမ်းขัง หรือหมายเรียกตัวไปสอบสวนในฐานะที่เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาได้ในกรณีต่อไปนี้

- สภาที่ผู้ต้องหาเป็นสมาชิกอนุญาต แต่โดยธรรมเนียมปฏิบัติของรัฐสภาไทยจะไม่อนุญาตให้จับกุมสมาชิกรัฐสภาในระหว่างสมัยประชุม

ข้อสังเกต

ความคุ้มกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาเกิดขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาไม่ใช่เจ้าของ การสละความคุ้มกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา จึงไม่มีผลให้ความคุ้มกันหมดไป เจ้าพนักงานที่ประสงค์จับ คမ်းขัง หรือหมายเรียกตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาไปสอบสวนในฐานะที่เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา ยังต้องไปขออนุญาตจากสภาที่ผู้ต้องหาเป็นสมาชิกก่อน แต่การแถลงขอสละความคุ้มกันของสมาชิกสภา แม้ไม่มีผลให้สภาต้องอนุญาตเสมอไป แต่จะเป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักในการตัดสินใจของสภาที่ผู้ต้องหาเป็นสมาชิกว่าสมควรอนุญาตตามคำขอของเจ้าพนักงานหรือไม่

อย่างไรก็ตาม หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาไปที่สถานีตำรวจด้วยตนเองเพื่อขอรับทราบข้อกล่าวหา เจ้าพนักงานตำรวจย่อมแจ้งข้อกล่าวหาให้ทราบได้ เพราะมีใช้การจับ มีการจับกุมในขณะที่สมาชิกผู้ต้องหากระทำความผิด หรือที่เรียกว่าความผิดซึ่งหน้า เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาขับรถชนคนข้ามถนนต่อหน้าเจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานตำรวจจับกุมได้ทันที แต่เมื่อจับกุมแล้วจะต้องรายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้ต้องหาเป็นสมาชิกโดยพลัน และประธานแห่งสภาที่ผู้ต้องหาเป็นสมาชิกอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับได้ตามมาตรา ๑๒๕ วรรคสอง เหตุผลที่รัฐธรรมนูญไม่ให้ความคุ้มกันในกรณีความผิดซึ่งหน้าเพราะเกรงว่าประชาชนจะเกิดความรู้สึกว้า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีอภิสิทธิ์เหนือประชาชนมากเกินไป ทำผิดต่อหน้าเจ้าพนักงานยังไม่ถูกจับ

๒) ความคุ้มกันที่จะถูกปล่อยจากการถูกคุมขังเมื่อถึงสมัยประชุมตามมาตรา ๑๒๕ วรรคสาม

มีความหมายว่า ในวันเปิดสมัยประชุมรัฐสภา หากมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณามาตั้งก่อนสมัยประชุม ซึ่งอาจเพราะไม่ได้ยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวหรือยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวแล้ว แต่ไม่ได้รับอนุญาต ประธานแห่งสภาที่ผู้ต้องหาเป็นสมาชิกมีอำนาจร้องขอต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลให้ปล่อยสมาชิกสภาผู้ต้องหาได้ เมื่อพนักงานสอบสวนหรือศาลได้รับคำร้องขอดังกล่าวจะต้องสั่งปล่อยสมาชิกสภาผู้ต้องหาทันที โดยในกรณีของศาลจะสั่งให้มีประกันหรือมีประกันและหลักประกันด้วย

หรือไม่ก็ได้ การร้องขอในกรณีนี้ เพียงแต่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกร้องขอ ก็เพียงพอแล้ว ไม่ต้องใช้มติของที่ประชุมสภา ดังเช่นการอนุญาตให้จับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวสมาชิกสภาไปสอบสวนในฐานะที่เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา ตามมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง

(๑) ขอบเขตของความคุ้มกัน

เมื่อประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกร้องขอ และพนักงานสอบสวนหรือศาลมีคำสั่งปล่อยแล้ว ไม่มีบทบัญญัติว่าคำสั่งปล่อยมีผลถึงเมื่อใด แต่เป็นที่เข้าใจได้ว่า คำสั่งปล่อยจะมีผลบังคับตั้งแต่วันสั่งปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุมเท่านั้น ซึ่งหมายความว่า เมื่อปิดสมัยประชุมแล้ว สมาชิกสภาผู้นั้นจะต้องกลับมาอยู่ในสถานที่คุมขังเช่นเดิม มิใช่ปล่อยตลอดไป เพราะเป็นเพียงการปล่อยเพื่อให้สามารถไปประชุมสภาได้เท่านั้น

(๒) ข้อยกเว้น

ความคุ้มกันกรณีนี้ไม่มีข้อยกเว้นดังเช่นการจับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวไปสอบสวนในฐานะผู้ต้องหา เพราะในกรณีถูกคุมขังก่อนสมัยประชุม เมื่อประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกร้องขอให้ปล่อยพนักงานสอบสวนหรือศาลจะต้องสั่งปล่อยทันที แม้ว่าพนักงานสอบสวนหรือศาลจะเชื่อว่า หากปล่อยไปแล้วจะต้องหลบหนีอย่างแน่นอน หรือเชื่อว่าสมาชิกสภาผู้นั้นจะต้องไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานอย่างแน่นอน พนักงานสอบสวนหรือศาลก็ต้องสั่งปล่อย เพราะรัฐธรรมนูญมอบให้ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกเป็นผู้พิจารณาเพียงผู้เดียวว่าสมควรปล่อยสมาชิกสภาผู้นั้นจากที่คุมขังเพื่อให้ไปทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในสภาหรือไม่

๓) ความคุ้มกันที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีในระหว่างสมัยประชุมตามมาตรา ๑๒๕ วรรคสี่

มีความหมายว่า ในกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องตั้งก่อนเปิดสมัยประชุมรัฐสภา หรือเพิ่งฟ้องในระหว่างสมัยประชุมรัฐสภา ศาลจะพิจารณาคดีนั้นในระหว่างสมัยประชุมก็ได้ เพียงแต่การพิจารณาคดีจะต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่ผู้นั้นจะไปประชุมสภา เช่น ต้องไม่นัดพิจารณาคดีในวันที่มีการประชุมสภา

การให้ความคุ้มกันเรื่องนี้ก็สืบเนื่องมาจากการพิจารณาคดีอาญานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ บัญญัติว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ดังนั้นจำเลยในคดีอาญาจึงต้องไปนั่งฟังการพิจารณาคดีในศาลทุกนัด หากรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติว่าการพิจารณาคดีจะต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่ผู้นั้นจะมาประชุมสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาก็อาจจะไปประชุมสภาไม่ได้ เพราะต้องไปอยู่ต่อหน้าศาลในการพิจารณาและสืบพยานในศาล

ความคุ้มกันเกี่ยวกับการพิจารณาคดีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๖๐ แตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ และฉบับปี ๒๕๕๐ เพราะรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับดังกล่าวมีบทบัญญัติเช่นเดียวกันว่า ห้ามศาลมิให้พิจารณาคดีในระหว่างสมัยประชุม เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือเป็นคดีอันเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ร.บ.ว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือพ.ร.บ. ว่าด้วยพรรคการเมือง แต่การพิจารณาคดีต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาประชุมสภา ดังนั้น ความคุ้มกันในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีในระหว่าง

สมัยประชุมตามรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ และฉบับปี ๒๕๕๐ จึงห้ามมิให้ศาลพิจารณาคดีในระหว่างสมัยประชุมเป็นหลัก มีข้อยกเว้นคือสภาที่ผู้ขึ้นเป็นสมาชิกอนุญาตหรือเป็นความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง แต่รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๖๐ เปลี่ยนหลักการเป็นว่า ไม่ห้ามศาลพิจารณาคดีในระหว่างสมัยประชุม เพียงแต่การพิจารณาคดีของศาลจะต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการไปประชุมของสมาชิกสภาเท่านั้น

(๑) ขอบเขตของความคุ้มกัน

ความคุ้มกันในกรณีนี้มีเฉพาะในคดีอาญา ไม่รวมถึงคดีแพ่ง เนื่องจากการให้ความคุ้มกันแก่สมาชิกรัฐสภามีเจตนารมณ์เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาไปประชุมสภาได้ การพิจารณาคดีแพ่งไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยดังเช่นในคดีอาญา จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการไปทำหน้าที่ในสภา

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาเป็นคดีอาญาด้วยตนเอง หากศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาชั้นไต่สวนมูลฟ้อง โดยไม่มีตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาที่ตกเป็นจำเลยมาศาลก็ย่อมทำได้ เพราะกระบวนการชั้นไต่สวนมูลฟ้องเป็นเรื่องระหว่างโจทก์กับศาล และในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ยังไม่ได้บังคับว่าจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย จำเลยจึงไม่จำเป็นต้องไปศาลก็ได้ และเมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องแล้ว ศาลน่าจะมีอำนาจออกหมายเรียกจำเลยมาศาลในวันนัดสอบคำให้การได้ เพราะมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง ห้ามเฉพาะการหมายเรียกตัวมาสอบสวนในฐานะผู้ต้องหา กรณีนี้ สมาชิกสภาผู้ขึ้นตกเป็นจำเลยในศาลแล้ว และเจตนารมณ์ของมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่งก็เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ แต่การพิจารณาคดีต่อไปในชั้นพิจารณาต้องคำนึงถึงมาตรา ๑๒๕ วรรคสี่ด้วย

๔. ความคุ้มกันของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๗ บัญญัติว่า “ในระหว่างที่มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือการเลือกสมาชิกวุฒิสภา หรือเมื่อประกาศให้มีการออกเสียงประชามติ มีผลใช้บังคับ ห้ามมิให้จับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวกรรมการการเลือกตั้งไปทำการสอบสวน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือในกรณีที่จับในขณะกระทำความผิด

ในกรณีที่มีการจับคณะกรรมการการเลือกตั้งในขณะกระทำความผิด หรือจับหรือคุมขังกรรมการการเลือกตั้งในกรณีอื่น ให้รายงานต่อประธานกรรมการการเลือกตั้งโดยด่วน และให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยผู้ถูกจับได้ แต่ถ้าประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ถูกจับหรือคุมขัง ให้เป็นอำนาจของกรรมการการเลือกตั้งเท่าที่มีอยู่เป็นผู้ดำเนินการ”

บทบัญญัติดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อมิให้คณะกรรมการการเลือกตั้งถูกกลั่นแกล้งจากฝ่ายบริหารหรือฝ่ายอื่น ช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้ง โดยหาเหตุให้มีการจับ คุมขังหรือหมายเรียกตัวกรรมการการเลือกตั้งไปทำการสอบสวน โดยมีข้อยกเว้นในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการการเลือกตั้งให้ดำเนินการดังกล่าว หรือเป็นการจับในขณะกระทำความผิด เมื่อมีการจับกรรมการการเลือกตั้งในขณะกระทำความผิด หรือจับ หรือคุมขังกรรมการการเลือกตั้งในกรณีอื่น เช่น การจับหรือคุมขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ผู้จับมีหน้าที่รายงานไปยังประธานกรรมการการเลือกตั้งโดยด่วน เมื่อประธานกรรมการการเลือกตั้งได้รับรายงานแล้ว ประธานกรรมการการเลือกตั้ง

มีอำนาจสั่งให้ปล่อยผู้ถูกจับได้ และในกรณีที่ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ถูกจับหรือคุมขังเสียเอง เป็นอำนาจของกรรมการการเลือกตั้งที่มีอยู่เป็นผู้สั่งปล่อยประธานกรรมการการเลือกตั้ง

ข้อสังเกต

(๑) ความคุ้มกันของกรรมการการเลือกตั้ง เคยมีข้อถกเถียงในที่ประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ ว่าใช้บังคับในกรณีเป็นคดีในชั้นศาลแล้วหรือไม่ มีข้อสรุปว่ากรรมการการเลือกตั้งไม่ได้รับความคุ้มกัน หากเป็นคดีในชั้นศาลแล้ว ดังนั้น ในคดีอาญาที่กรรมการการเลือกตั้งตกเป็นจำเลยในศาล แม้อยู่ในช่วงเวลาที่พระราชกฤษฎีกาตามมาตรา ๒๒๗ วรรคหนึ่ง มีผลใช้บังคับ ศาลยังมีอำนาจออกหมายจับหรือสั่งคุมขังกรรมการการเลือกตั้งได้ทุกกรณี

ตัวอย่างเช่น ในวันนัดฟังคำพิพากษาคดีอาญาที่กรรมการการเลือกตั้งเป็นจำเลย หากกรรมการการเลือกตั้งไม่ไปศาล ศาลย่อมมีอำนาจออกหมายจับมาฟังคำพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๒ วรรคสามได้ และในกรณีดังกล่าว หากถึงวันนัดฟังคำพิพากษายังไม่ได้ตัวกรรมการการเลือกตั้ง ผู้นั้นมาศาลและศาลอ่านคำพิพากษาแล้วให้ลงโทษจำคุก ศาลย่อมออกหมายจับกรรมการการเลือกตั้ง ผู้นั้นมาปฏิบัติตามคำพิพากษาได้ หรือหากกรรมการการเลือกตั้งผู้นั้นมาศาลในวันนัดฟังคำพิพากษา และศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ศาลย่อมออกหมายจำคุกกรรมการการเลือกตั้งผู้นั้นได้ เพราะมาตรา ๒๒๗ วรรคหนึ่ง ให้ความคุ้มกันแก่กรรมการการเลือกตั้งในเรื่องการจับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวกรรมการการเลือกตั้งไปทำการสอบสวนเท่านั้น

(๒) กรรมการการเลือกตั้งได้รับความคุ้มกันเฉพาะในระหว่างที่มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา หรือประกาศให้มีการออกเสียงประชามติเท่านั้น ไม่รวมถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ เหตุผลน่าจะเป็นเพราะปัจจุบันมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยร่วม ๙,๐๐๐ องค์กร มีการสลับสับเปลี่ยนกันครบวาระ ต้องมีการเลือกตั้งกันใหม่หลายครั้งในแต่ละปี ยังไม่รวมถึงการเลือกตั้งซ่อม ดังนั้นหากบัญญัติให้ความคุ้มกันของคณะกรรมการการเลือกตั้งรวมถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นด้วย คณะกรรมการการเลือกตั้งก็จะได้รับความคุ้มกันตลอดปี ซึ่งมีใช้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ^{๑๓}

^{๑๓} ธนรัตน์ ทังทอง, “กฎหมายรัฐธรรมนูญ,”

บทสรุป

จะเห็นได้ว่าเอกสิทธิ์และความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภาที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น นับเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นบทบัญญัติที่ได้กล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกและฉบับต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน บทบัญญัติว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา (Parliamentary Privilege and Immunity) มีขึ้นเพื่อให้สมาชิกรัฐสภาสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มที่ เอกสิทธิ์ให้ความคุ้มครองแก่สมาชิกรัฐสภาในการทำหน้าที่ในสภา ไม่ว่าจะเป็นการแถลงข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็นหรือการออกเสียงลงคะแนน หรือการกระทำหน้าที่อื่นใดในสภา ใครจะนำไปฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาไม่ได้ ส่วนความคุ้มกันให้ความคุ้มครองแก่สมาชิกรัฐสภาเพื่อให้สามารถไปเข้าร่วมประชุมสภาตามหน้าที่ได้ ใครจะกลั่นแกล้ง จับกุม คุมขัง หรือฟ้องร้องเป็นคดีอาญา เพื่อขัดขวางไม่ให้ไปประชุมสภาตามหน้าที่ไม่ได้ ทั้งนี้ หลักการดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้สมาชิกรัฐสภาสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ไม่ต้องหวงเกรงว่าจะมีผู้ใดมาถ่วงงัดในการปฏิบัติหน้าที่ในสภา ก็เนื่องมาจากว่าบุคคลเหล่านั้นมีที่มาจากประชาชน และอยู่ในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนในการทำหน้าที่แทนประชาชนทั้งประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่เกี่ยวกับการตรากฎหมาย ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ถ่วงดุลการใช้อำนาจ แสดงความคิดเห็น ให้ความเห็นชอบ ฯลฯ การที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้การรับรองไว้ก็เพื่อให้ได้ทำหน้าที่แทนประชาชนได้อย่างเต็มที่โดยไม่ถูกแทรกแซง หรือเป็นการกลั่นแกล้งโดยกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตามแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะได้รับสิทธิพิเศษ หากใช้สิทธิเกินขีดจำกัดก็มีกระบวนการในการควบคุมไม่ให้เกินขอบเขตภายใต้รัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน ดังนั้น ไม่ว่าจะป็นสมาชิกรัฐสภา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องระลึกรู้เสมอว่าต้องทำหน้าที่ของตนเองตามที่ได้รับไว้วางใจจากประชาชนอย่างเต็มความสามารถตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่สนใจทั่วไป อนึ่ง หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้เขียนกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือ

ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา, สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. “เอกสิทธิ์และความคุ้มกันของสมาชิก
รัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐.”

[http://library๒.parliament.go.th/ejournal/content_af/๒๕๖๑/
mar๒๕๖๑-๒.pdf](http://library๒.parliament.go.th/ejournal/content_af/๒๕๖๑/mar๒๕๖๑-๒.pdf) (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๑).

ณัฐกร วิทิตานนท์. หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ธนรัตน์ ทังทอง. “กฎหมายรัฐธรรมนูญ.” สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. [http://www.thethaibar.or.th
/thaibarweb/files/Data_web/๓_%๒๐Kong_Borikan/Ekkasan_prakop_kham_banyai/pha
k_๑/๙.a_thanarat_thang%๒๐thong/๙_๒_a_thanarat.pdf](http://www.thethaibar.or.th/thaibarweb/files/Data_web/๓_%๒๐Kong_Borikan/Ekkasan_prakop_kham_banyai/pha_k_๑/๙.a_thanarat_thang%๒๐thong/๙_๒_a_thanarat.pdf) (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม
๒๕๖๑).

ภิรมย์ เจริญรุ่ง. “ขอบเขตการใช้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตร
มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒. [http://digi.library.tu.ac.th/
thesis/la/๑๑๙๐/๐๑TITLE.pdf](http://digi.library.tu.ac.th/thesis/la/๑๑๙๐/๐๑TITLE.pdf) (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๑).

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, “เอกสารวิชาการส่วนบุคคล เรื่องเอกสิทธิ์และความคุ้มกันตามรัฐธรรมนูญ เอกสารวิชาการนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ ๑.” วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. [http://blog.senate.go.th/profile/
phattarasak.v/uploads/
files/file_๑๔๑๗๕๑๒๐๖๘.pdf](http://blog.senate.go.th/profile/phattarasak.v/uploads/files/file_๑๔๑๗๕๑๒๐๖๘.pdf) (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑).

มานิตย์ จุมปา. คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๖.

อติคม อินทุภูติ. คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง
เนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๑.

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐